

Ткачук І. В.,
асистент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Войнаровська Н. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У запропонованій статті переклад розглядається як засіб міжмовної комунікації. Співвідношення мови і культури – тема актуальна, багатогранна і невичерпна, оскільки зачіпає корінні проблеми інтелектуального і соціального буття людини, а кожен ракурс її дослідження є об'єктом для окремої розвідки та аналізу. У статті зроблена спроба виявити актуальні проблеми сьогодення, що мають місце в сучасному перекладознавстві, визначити масштаб впливу «глобалізації» на цю науку.

Ключові слова: переклад, перекладознавство, міжкультурна і міжмовна комунікація, глобалізація, *lingua franca*.

На сучасному етапі стрімкого розвитку людського суспільства та новітніх інформаційних технологій зростає роль міжкультурного перекладу. Стрімка глобалізація усіх процесів життєдіяльності суспільства та зближення мовних культур різних народів значно поживили інтерес багатьох дослідників та мовознавців до вивчення проблем міжкультурної комунікації. Відповідно, у сучасних лінгвістичних та перекладознавчих дослідженнях у сфері міжкультурної взаємодії мова почала розглядатися не лише як засіб комунікації, але і як засіб категоризації досвіду певного етносу, його соціальної та культурної взаємодії [10].

Вагомим фактором у досягненні успішної міжнародної взаємодії є переклад, адже він постає в ролі своєрідного провідника між мовними кодами різних етносів, що допомагає нам переносити реалії вихідного тексту (за допомогою лексичного складу мови перекладу) з одного мовленнєвого та культурного середовища до іншого. А, оскільки дослідження та пошуки шляхів досягнення успішної взаємодії між представниками різних лінгвокультурних середовищ є одним із найактуальніших питань сьогодення, будь-яка наукова активність в цій галузі має перспективи [3, с. 216].

Дослідженням даної теми з давніх часів займалися такі науковці, як Аристотель, Вольтер, І. Кант, В. фон Гумбольдт, Ф. Боас, Л.С. Бархударов, І.Г. Гердер, В.Н. Комісаров, В.В. Коптілов, І.В. Корунець, Я.І. Рецкер, Л. Шпитцер, А.Д. Швейцер, О.В. Федоров та багато інших вітчизняних та зарубіжних дослідників [7, с. 161].

Постановка питання про міжкультурний характер перекладу стала пріоритетною для інтерпретативної теорії, яка розглядає переклад як комунікативний процес, у якому беруть участь три основні учасники, а саме: відправник (адресант) вихідного тексту, перекладач та одержувач (адресат) кінцевого тексту,

причому останній може бути як індивідуальним, так і колективним. Від типу відносин між усіма учасниками перекладацької комунікації залежатиме сприйняття перекладеного тексту та його засвоєння у контексті іншої культури [9, с. 173]. Проблема збереження мовної та культурної ідентичності хвилює не тільки лінгвістів, культурологів, а й перекладачів, бо саме переклад як невід'ємний засіб діалогу культур слугує важливим інструментом захисту власної мови і культури від надмірних іншомовних впливів та розчинення у світовому мовнокультурному просторі: «Нація, яка перекладає і з мови якої перекладають, ніколи не залишиться на узбіччі цивілізаційного процесу» [9, с. 6]. Необхідно лише забезпечити їй право на мовну і культурну відмінність, що становить запоруку примноження духовного багатства європейської і світової цивілізації.

Переклад у сучасному світі виступає важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу. У такому контексті переклад розглядають як особливий вид міжкультурної комунікації, яка в сучасному світі є багатаспектною і багатофункціональною системою взаємодії представників різних культур – індивідів, груп, які реалізують свої інтереси, потреби, мотивації у різних сферах життєдіяльності. Отже, міжкультурна комунікація має справу з розумінням та порозумінням, що означає: розуміти чуже і, водночас, бути зрозумілим, спілкуючись чужою мовою.

Основним завданням перекладу у контексті міжнародної комунікативної діяльності є здійснення повної і адекватної передачі змісту тексту оригіналу, що формується шляхом злиття реалій мовного, соціального і культурного просторів усіх учасників комунікації [2, с. 385].

Проблема перекладу лінгвокультурних реалій вважається однією з найголовніших та найскладніших у міжкультурному аспекті перекладу та дослідженнях національно-культурної специфіки мови і мовленнєвої діяльності. Переклад виступає своєрідним засобом захисту національних мов і культур, що є рушійною силою для їхнього саморозвитку та, водночас, зберігає їх від надмірного впливу іншомовної культури. Він є видом діяльності, що стосується не лише певних мовних систем, а і культурних просторів, у яких взаємодіють ці системи. Результатом діяльності перекладача стає своєрідне злиття культур оригіналу та перекладу, що сприяє взаємозбагаченню обох мов, адже докорінні відмінності між культурами та мовами світу стають чудовим підґрунтям для збагачення одне одного шляхом самоусвідомлення та пізнання. Тому кожен

перекладач, що виступає медіатором у процесі міжмовної комунікації, повинен добре володіти не лише рідною, а й мовою, з якої ведеться переклад [10].

Серед різноманіття мов у сучасному глобальному світі англійська відіграє надважливу роль. По-перше, вона на даний час є основною мовою міжнародного спілкування, мовою, яка широко використовується в системі управління, господарстві, політиці, сфері освіти, науки, спорті, культурі глобального суспільства, в багатьох установах і товариствах, особливо міжнародних. На сьогоднішній день процес глобального зближення та взаємодії важко уявити без наявності комунікативних засобів, які сприятимуть такій взаємодії, зокрема без *lingua franca* – мови посередника, яка слугує засобом спілкування і взаєморозуміння між суб'єктами глобалізаційних відносин. Сучасна англійська мова засвідчена у цілому ряді національних та регіональних варіантів, які інколи паралельно функціонують із мовами місцевого населення. При цьому, норми носіїв англійської мови поступово втрачають свою роль стандарту для користувачів за межами англослов'янських країн, що є важливим у наш час.

Фундаментальні дослідження щодо з'ясування ролі англійської мови в умовах глобалізації здійснювали як іноземні, так і вітчизняні вчені: С. Голик, О.С. Колішова, А. Хоменко та ін.

Глобальна англійська – це культурна і політична реальність XXI століття. За визначенням ряду дослідників, для досягнення статусу глобальної, мова повинна відповідати таким критеріям: широка географія застосування; значна кількість носіїв, для яких вона є рідною; статус державної, офіційної чи регіональної; використання як засобу спілкування в таких сферах діяльності, як державне управління, судочинство, засоби масової інформації, освіта; домінуюча роль в іншомовній підготовці великої кількості країн [1, с. 127].

Ми погоджуємося з думкою Т. Козак, що у світі назріла об'єктивна та закономірна необхідність запровадження мови інтернаціонального спілкування. У середовищі політиків та лінгвістів триває полеміка стосовно питання, яка ж мова може виконувати цю функцію, але більшість схиляється до того, що найбільші перспективи у цьому питанні належать саме англійській [4, с. 146]. У наші дні мова продовжує поширюватися світом, фрагментуючись у місцеві діалекти, які отримали назву *Englishes* – англійські мови.

Традиційно англійську мову диференціюють у такий спосіб:

– англійська як рідна (*English as a native / the first language*), якою спілкуються її носії (*Native / first language speakers*) у Великій Британії, Північній Америці, Австралії та Новій Зеландії;

– англійська як офіційна мова (*English as the second language*) або креольська англійська (*Creole English*), якою спілкуються всі ті, для кого англійська мова є не рідною, а другою (*Second language speakers*), і яка використовується як офіційний засіб внутрішньодержавного та міжособистісного спілкування. Це офіційні мови Індії, країн Східної та Західної Африки (Гана, Ямайка, Ліберія) та Азії (Сінгапур, Філіппіни) тощо;

– англійська як іноземна (*English as a foreign language*), яка використовується як засіб спілкування для всіх, хто вивчає англійську мову як іноземну [8, с. 208].

Lingua franca відрізняється від власне англійської мови, оскільки проходить власний шлях розвитку, відмінний від британського чи американського варіантів англійської. Користувачі *lingua franca* є найбільшою мовною групою в світі і значно переважають за кількістю тих, хто використовує англійську як другу мову (іммігранти). Англійська є рідною лише для кож-

ного четвертого мовця, а тому комунікація відбувається переважно між неносіями [1, с. 129]. Таким чином, англійська мова на хвилі глобалізації підкорила сучасний світ і стала основним засобом міжкультурної комунікації.

Англійська мова здобула статус глобальної через такі чинники, як: активна колонізація територій, які згодом стали незалежними, але обрали її як державну мову (США, Канада, Австралія); традиційне вивчення цієї мови місцевими елітами для розширення можливостей у колишніх колоніях Великої Британії на різних континентах (Індія, Гонконг, Філіппіни); використання цієї мови офіційними міжнародними організаціями.

Несумірність категорій різних культур, що зокрема виливається у розбіжності значень, може призводити до неможливості перекладу. Непорозуміння виникає, коли один і той же об'єкт-стимул часто категоризується по-різному, залежно від культурної належності, в якій відбувається категоризація. Розуміння «чужого» тексту вимагає виходу за його межі й передбачає включення доступного інокультурному адресату фонду фонових знань іншої культури, до якої належить текст. Розуміння у міжкультурному контакті регулюється певними умовами, що накладають певні обмеження на протікання комунікативного процесу. Інокультурне походження індивіда проявляється у порушенні ним різних категорій комунікативних правил, що входять до складу «автоматизмів» культурного виховання. Дезорієнтуючими в цьому ракурсі можуть бути крос-культурні розбіжності у використанні звертань, формул ввічливості, у послідовності структури розмови, правилах побудови мовленнєвого акту, що спричиняє комунікативні ускладнення під час контакту між представниками різних культур. Тому в сучасному світі, коли народи намагаються визначити власне обличчя, глибше пізнати національний дух, менталітет, культуру, мову, широкі перспективи отримує порівняно нова галузь науки про мову етнопсихолінгвістика – маргінальна лінгвістична дисципліна на межі психолінгвістики, етнології та етнології. Об'єктом етнопсихолінгвістики стає етнічна свідомість та її відображення у мові та мовленнєвій діяльності.

Отже, переклад є дуже важливим і необхідним засобом міжкультурної комунікації та має надзвичайну вагу для підтримки безпосередніх зв'язків між комунікантами, які належать до різних лінгвокультурних ареалів. Перекладач також відіграє неоціненну роль у щоденному підтриманні різних контактів зі світом. До перекладача ставляться високі вимоги як до особистості з високою культурою та мораллю. Він має бути ознайомлений із основними культурологічними особливостями країни мови-перекладу, тобто мати певні фонові знання. Основне завдання перекладача під час процесу міжкультурної комунікації – встановити культурний зв'язок між мовцями і подолати мовний бар'єр, при цьому передавши зміст перекладу якомога точніше.

Література:

1. Голик С. Англійська мова як *lingua franca* у сучасному світі: глобалізаційні виклики / С. Голик // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2015. – Вип. 14. – С. 125–131.
2. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неязыковой аспекты, вопросы этики и дидактики. – Харьков: Штрих, 2013. – 386 с.
3. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англослов'янських перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 2015. – 216 с.

4. Колішова О.С. Роль англійської мови в діяльності вченого-адміністративіста / О.С. Колішова // Право і суспільство. – 2016. – № 4 (2). – С. 144–149.
5. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства [підручник] / І.В. Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – 512 с.
6. Різун В. Теорія масової комунікації / В. Різун. – К.: ВЦ «Просвіта», 2014. – 260 с.
7. Селіванова О.І. Вимоги до професійного володіння мовами та проблеми мовленнєвої підготовки перекладача // Вісник Сумського Державного Університету. Серія «Філологічні науки». – 2014. – № (4) 63. – С. 161–162.
8. Хоменко А. Роль англійської мови в умовах глобалізації / А. Хоменко // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2013. – Випуск LXI. – С. 203–217. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://knutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/paper_khomenko3.pdf.
9. Чердиченко О.І. Про мову і переклад / О.І. Чердиченко – К.: Либідь, 2007. – 248 с.
10. Штепуляк О.С. Міжкультурні аспекти перекладу / О.С. Штепуляк // «Young Scientist» № 4.1 – (31.1). – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/194.pdf>.

Ткачук І. В., Войнановська Н. В. Актуальні проблеми перекладу в процесі міжкультурної комунікації

Анотація. В пропонуваній статті переклад розглядається як засіб міжмовної комунікації. Відношення мови і культури – тема актуальна, багатогранна і невичерпувана, оскільки торкається корен-

ні проблеми інтелектуального і соціального життя людини, а кожен курс її дослідження представляє собою об'єкт для окремого вивчення і аналізу. В статті здійснено спробу виявити актуальні на сьогоднішній день проблеми сучасного перекладознавства, визначити масштаб впливу на науку перекладознавства такого процесу в сучасній культурі, як «глобалізація».

Ключові слова: переклад, перекладознавство, міжкультурна і міжмовна комунікація, глобалізація, lingua franca.

Tkachuk I., Voynarovska N. Topical issues of translation in cross-cultural communication

Summary. The article deals with the translation as a means of cross-language communication. The ratio of the language and culture is an actual, multi-faceted and sophisticated as it touches upon the fundamental problems of intellectual and social life of the person, thus, every perspective of the research can be the object of an independent study and analysis. The article focuses on such important topical issues of modern translation studies as “globalization” and machine translation. The world tendency toward greater specialization in the teaching of English has had an enormous impact on Translation Studies. Candidates for translation jobs are expected to have received training in one or more specialist areas. The objective of this paper is to identify some of the common problems faced by translators of English modern texts into other languages.

Key words: translation, Translation Studies, intercultural and cross-language communication, globalization, lingua franca.